

29. Szulowska W. Imiennictwo dawnej ziemi halickiej i lwówskiej / W. Szulowska. – Warszawa, 1992.

30. Wolnicz-Pawłowska E. Antroponimia łemkowska na tle polskim i słowackim / E. Wolnicz-Pawłowska. – Warszawa, 1993. – 340 s.

Лисова Лариса. Теоретические принципы антропонимики как отрасли языкознания. В статье проанализированы главные направления изучения украинских фамилий, взгляды ученых-ономастов на историю формирования и современное состояние антропонимии. Проанализированы достижения ученых в изучении украинских фамилий. Теоретический анализ трудов по антропонимике позволил выделить ряд лингвистических проблем и разные подходы ученых в лингвистической науке. Научные труды, посвященные украинской антропонимии, появляются во второй половине XIX века, когда изучение фамилий осуществлялось преимущественно в этнографическом и культурно-социальном аспектах. Со второй половины XX века фамилии начинают рассматривать в этимологическом, словообразовательном, лингвогеографическом планах, появляются труды, посвященные изучению украинской исторической антропонимии. В конце XX века – в начале XXI века активизируются региональные исследования украинской антропонимии, начинается лексикографический анализ фамилий отдельных территорий.

Ключевые слова: фамилия, антропонимика, антропоним, ономастика, оним.

Lisova Larysa. Theoretical Principles of Anthroponomastics as Industries of Linguistics. Main directions of study of the Ukrainian last names are analysed in the article, looks of scientists on history of forming and modern state of anthroponomastics. Achievements of scientists are analysed in the study of the Ukrainian last names. The theoretical analysis of labours from anthroponomastics allowed to select the row of linguistic problem and different approaches of scientists in linguistic science. Scientific labours from Ukrainian anthroponym appear from the second half of XX century, when the study of the last names was carried out mainly in ethnographic and in a civilized manner-social aspects. From the second half of XX century of the last name begin to examine in etymologic, word-formation plans, labours, devoted the study of Ukrainian historical anthroponym, appear. At the end of XX century – at the beginning XXI century activate regional researches of Ukrainian anthroponym, the lexicographic analysis of the last names of separate territories begins.

Key words: family name, anthroponomastics, anthroponym, onomastics, onim.

Стаття надійшла до редколегії
19.03.2013 р.

УДК 811.161.2*367.5

Тетяна Масицька

Особливості адресатної семантичної залежності в структурі базових синтаксичних конструкцій

У статті розглянуто адресатну семантичну залежність в структурі базових синтаксичних конструкцій. Визначено основні групи дієслівних предикатів, які формують адресатну семантичну залежність. Проаналізовано функційне вираження адресатної семантичної залежності в реченневих моделях.

Ключові слова: реченнева конструкція, дієслівний предикат, синтаксична залежність, семантична залежність, адресатна семантична залежність.

Постановка наукової проблеми та її значення. У вивченні граматичної структури речення пріоритетне місце займає структурно-семантичний підхід, який уможливує виявлення функційних особливостей семантико-синтаксичних відношень та з'ясувати, як репрезентована структура речення, до складу якої входять компоненти, окреслені семантико-синтаксичними відношеннями. Дослідження семантичних залежностей у базових реченневих конструкціях зорієнтовано на аналіз організації змістових елементів структури речення, на розгляд семантики кожного компонента, конкретних синтаксичних одиниць, які формують реченневу конструкцію.

Особливості адресата неодноразово розглядалися у мовознавстві, зокрема, у працях І. Р. Вихованця, А. П. Загнітка, М. Я. Плющ, О. І. Леути, М. В. Мірченка, О. Г. Межова, І. І. Овчиннікової,

Л. І. Пац, В. В. Шуміхіної та інших мовознавців [1; 2; 4–6; 8–13; 16]. Однак проблематика семантико-синтаксичних відношень синтаксичних конструкцій, незважаючи на вагомість досліджуваного питання, перебуває поза увагою. Тому **актуальність** нашої статті мотивуємо необхідністю з'ясувати особливості семантико-синтаксичних відношень у загальній семантиці речення. **Мета** студії полягає у виокремленні функційних особливостей адресатної семантичної залежності в структурі базових синтаксичних конструкцій. Для досягнення поставленої мети ставимо перед собою такі **завдання**: 1) визначити семантико-синтаксичні відношення в структурі речення; 2) подати дефініцію поняття *семантична залежність*; 3) виділити типи предикатів, які формують адресатну семантичну залежність; 4) проаналізувати адресатну семантичну залежність у базових синтаксичних конструкціях.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У синтаксичному структуруванні мови головна роль належить реченню як основній синтаксичній одиниці, в якій репрезентовано всі різновиди формально-синтаксичних і семантико-синтаксичних відношень. Ємна структура речення передбачає єдність двох якісно відмінних аспектів – формально-синтаксичного і семантико-синтаксичного. О. С. Мельничук підкреслював, що «Речення є тією мовною структурою, в рамках якої розгортається функціонування всіх синтаксичних прийомів і за межі якої не виходить переважна більшість синтаксичних відношень» [7, с. 14]. Л. Теньєр структуру речення визначав як сукупність відношень залежності між компонентами речення [15]. На думку В. Г. Гака, «Ідея залежності в синтаксисі не є новою, вона активно використовувалася в російському синтаксисі. Також вона була представлена і у французьких авторів: Баллі, Дамурета і Пісона, Сеше. Останній виділяє в реченні два типи залежностей: “головний – залежний член” і “суб’єкт – предикат”. Але Теньєр із ідеї залежності зробив провідний принцип синтаксису» [3, с. 11].

В українській граматиці концепція синтаксичних зв’язків і семантико-синтаксичних відношень висвітлена в працях І. Р. Вихованця [1; 2] і побудована на протиставленні. Акцентуючи увагу на цій проблематиці, вчений постулює: «На протигагу синтаксичним зв’язкам, які спрямовані у внутрішню структуру синтаксичних одиниць-конструкцій (речень і словосполучень) і відбивають характер формальних граматичних стосунків, семантико-синтаксичні відношення виявляють зовнішнє спрямування: виражають стосунки між предметами та явищами позамовного світу. Відображаючи стосунки предметів і явищ дійсності, вони вказують на значеннєві (сміслові) стосунки поєднаних певним синтаксичним зв’язком синтаксичних одиниць. Семантико-синтаксичні відношення і синтаксичні зв’язки не існують ізольовано, а перебувають у складних взаємовпливах. З-поміж їх ознак вирізняємо такі, як їх нетотожність, паралельне функціонування і специфічність вияву в різних синтаксичних одиницях» [2, с. 43]. Подані аргументи засвідчують, що синтаксичним зв’язкам і семантико-синтаксичним відношенням притаманна різнобічна спрямованість.

Формально-синтаксична особливість реченнєвого компонента може відрізнятися від його семантичного навантаження у структурі речення. З цього приводу Л. Теньєр слушно зазначав: «...шкала синтаксичної важливості слів перебуває у зворотному відношенні до шкали семантичної важливості. Що нижче розташоване слово на синтаксичній шкалі, то більше в нього шансів виявитися суттєвим для смислу речення. Створюється враження, що підпорядковуюче слово потрібне тільки для того, щоб служити свого роду семантичною точкою опори для підпорядкованого» [15, с. 54]. Переконливим вважаємо міркування А. П. Загнітка, який вказує, що: «Одна із сфер синтаксису – синтагматичні відношення між словами, відношення між групами слів, між частинами речення і самими реченнями. Але не будь-яке поєднання слів – це факт синтаксичний просто тому, що очевидними постають не розрізнені слова, а їх поєднання, не всі аспекти словесних поєднань належать до сфери синтаксису. Так поєднання *декламувати вірш* може розглядатися в лексичному аспекті як взаємодія лексичних значень слів *декламувати*, *вірш*. У синтаксичному аспекті у цьому словосполученні розглядаються синтаксичні відношення (зв’язки) між словами, зокрема певна синтаксична залежність одного слова від іншого» [4, с. 12].

У простому елементарному з семантичного погляду реченні семантико-синтаксичні відношення спрямовані від підпорядкованого (залежного) компонента до підпорядковуючого (опорного), звичайно вираженого дієслівним предикатом. У таких реченнях можна виділити лише субстанційні (предметні) семантико-синтаксичні відношення, які передають значення предметності. Ці найбільш абстраговані відношення членуються на підтипи. І. Р. Вихованець виділяє суб’єктні, об’єктні, адресатні, інструментальні та локативні семантико-синтаксичні відношення [2, с. 44].

Як вважає М. В. Мірченко, фактично в українській новітній граматиці зосереджено увагу на семантико-синтаксичному рівні речення, елементарну структуру якого моделює предикат [9, с. 105]. Мінімальну синтаксичну одиницю (компонент речення або словосполучення) виділяють на основі формально-синтаксичного зв'язку (формально-синтаксичний компонент) чи семантико-синтаксичного відношення (семантико-синтаксичний компонент). У дослідженні синтаксичної системи мови, зважаючи на суттєві відмінності двох структур однакових речень, зокрема формально-синтаксичної та семантико-синтаксичної, необхідно сконцентрувати увагу на синтаксичній та семантичній залежностях. Це зумовлено тим, що структурна організація речення і його компонентів залежать передусім від семантики предиката. Семантичний тип предиката формує реченнєву структуру, визначає типи залежностей компонентного складу речення і дає змогу простежити різноманітні варіанти семантичних і синтаксичних моделей речення.

Вивчення особливостей семантико-синтаксичної структури речення сконцентровано на розгляді семантичних ознак синтаксичних компонентів речення і пов'язане з поняттям семантичної залежності. Термін «семантична залежність» охоплює всі види семантичних залежностей, які співпадають як з валентними структурами, так і з більш розширеними структурами. Аналіз семантико-синтаксичної структури речення уможливило виділення семантичних залежностей як складової частини теорії залежностей.

Адресатну семантичну залежність формують предикати відповідної семантики, а саме: предикати, що означають: «писання» (опорний предикат «писати»); «давання» (опорний предикат «дати»); «симпатію» (опорний предикат «подобатися»); «служіння» (опорний предикат «служити»); «догідливість» (опорний предикат «лестити, годити»); «мовлення» (опорний предикат «говорити»); «перенесення» (опорний предикат «нести»); «перевезення» (опорний предикат «везти») і подібні. Адресатну семантичну залежність виражають адресатні синтаксиси, що вказують на передавання об'єкта певному адресату.

Л. Теньєр зазначав, що адресат входить до трьохактантних структур [15, с. 275]. У сучасній українській мові адресатна семантична залежність функціонує в реченнєвих конструкціях такого типу:

$$S + P_v + Ad; S + P_v + O + Ad; S + P_v + O + Ad + I_{ac} \quad S + P_v + O + Ad + L_1 + L_2 + L_3 \quad S + P_v + O + Ad + I_{mv} + L_1 + L_2 + L_3^*$$

У реченнєвій моделі $S + P_v + Ad$ дієслівний предикат формує суб'єктну і адресатну семантичні залежності. Речення утворюють предикати, що позначають «служіння, догідливість і подібне», напр.: *служити, слугувати, прислужувати, прислужитися, коритися, кланятися, молитися, лестити, потакати, годити, вторити, кивати, присягати, пробачати* і под. [14]. Адресатна семантична залежність представлена номінаціями: 1) власної назви особи, напр.: – *Вірно служити Ранацаці?* (О. Бердник); *...він зможе прислужитися Андрієві...* (І. Багрянний); 2) загальним значенням особи, напр.: *...(промені) <...> можуть вірно служити людині...* (М. Дашкієв); *Через те корилася чоловікові в усьому (Б. Грінченко); У всьому корився своєму товаришеві (П. Загребельний)*; 3) родинної приналежності, напр.: *Денис мовчазно корився старшому братові* (О. Гончар); 4) особовими займенниками, напр.: *...народи <...> будуть служити вам* (Д. Білий); *...йому треба годити...* (О. Гончар); 4) питальними займенниками, напр.: – *Кому ти присягав?* (О. Довженко); 2) абстрактною назвою, напр.: *...хто заповзявся служити богові...* (П. Загребельний) *...метушня <...> повинна була служити <...> справі порятунку його моральності* (Ю. Андрухович); *Іван не тільки радо корився тій вибухлій силі...* (В. Дрозд); 3) номінацією тварин, напр.: *Мусив я служити його коневі, як свому панові* (Ю. Винничук).

До цієї конструкції також належать предикати: *личити, подобатися, сподобатися, імпонувати* і т. ін. [14], семантика яких здатна формувати адресатну семантичну залежність переважно на позначення особи, напр.: *Він був трохи розгублений ... що зовсім не личило колишньому клієру, нардепові й президентові благодійного фонду «Дитяче серце»* (В. Шкляр); *...її тендітна й елегантна фігура могла імпонувати багатьом мужчинам* (Б. Бойчук); – *Мені не подобається твій вигляд, Настусю* (В. Шкляр); *...вже саме це мусило імпонувати йому* (В. Дрозд).

* S – суб'єкт; P_v – дієслівний предикат; O – об'єкт; Ad – адресат; I_{ac} – інструменталь (засіб дії); I_{mv} – інструменталь (засіб пересування); L – локатив; L₁ – локатив (вихідний пункт руху); L₂ – локатив (шлях руху); L₃ – локатив (кінцевий пункт руху).

У реченнєвій конструкції S + P_v + O + Ad предикат формує об'єктну і адресатну семантичні залежності. Семантика таких дієслівних предикатів означає передачу певного предмета адресатові, напр.: *видавати, видати, виділити, виділяти, віддарувати, віддати, вручати, вручити, давати, дарити, дарувати, дати, завдавати, завдати, задарити, задаровувати, задарувати, задарювати, заповідати, заповідати, здарувати, здавати, нагороджувати, нагородити, надарити, надарувати, надаряти, недодавати, недодати, обдавати, обдарити, обдаровувати, обдаряти, передавати, передаровувати, передарувати, передати, повіддавати, подати, понадавати, понадаровувати, понадарувати, попереписати, роздарити, роздаровувати, роздати, ударувати* і под. [14]. У цій конструкції адресатна семантична залежність виражає: 1) загальне значення особи, напр.: *Донька <...> Роздає малятам (яблука) (О. Рисак)*; 2) власну назву, напр.: *Того вечора він подарував Чорновусові рушницю Манліхера, кольта, дві «кукурудзи»... (В. Шкляр)*; 3) особові займенники, напр.: *Та порушити рукою не дають мені кайдани (Леся Українка); ...той зал йому дав право не сумніватись у собі (Й. Струцюк);) І я вам віддам найкращі слова (П. Мах)*; 4) означальні займенники, напр.: *Я готовий подати руку кожному на цій землі (Ю. Андрухович)*; 5) родинну назву, напр.: *...сила <...> братам додавала одваги і певності в бою? (Леся Українка); Чи подати Батькові срібного келиха з отруєним вином? (Ю. Андрухович)*; 6) абстрактне значення, напр.: *Він <...> віддав життя державі (П. Мах); Віща притча <...> Душі дарує вікам (В. Вербич).*

До цієї конструкції необхідно також віднести такі предикати, як: *адресувати, вислати, виплатити, виплачувати, відплатити, відплачувати, вислати, довірити, заважати, завдячувати, недоплатити, обділити, обділяти, повиплачувати, передоручати, понагороджувати, присвятити, присвячувати, продавати, продати, пропонувати, розіслати, розсилати* і т. ін. [14]. Напр.: *– А між іншим масаж тобі не завдав (В. Шкляр); Як же за нього я маю віддячити вам? (Леся Українка); ...суд постановив виплатити йому сто тисяч гривень (Дзеркало тижня).* Адресатна семантична залежність із предикатами цього типу має різноманітне лексичне вираження, напр.: *...я остаточно вирішив своє життя присвятити літературі (В. Дрозд); ...він вирішив присвятити решту життя (хобі)? (О. Гончар); Я ж ладен платити нашим чільникам... (Дзеркало тижня); Цим треба завдячувати моєму великому другу, поетові Дмитру Паличку... (Україна молода).*

Реченнєву конструкцію S + P_v + O + Ad також утворюють предикати із значенням мовленнєвої діяльності: *говорити, доповідати, звертатися, казати, наказувати, повідомляти, розповідати, співати, читати, шептати, шепотіти демонструвати, показувати, доводити, пояснювати, роз'яснювати, розкривати, оповідати* тощо [14], напр.: *Днювальний повинен <...> доповідати кожному командирові... (А. Дімаров); Військовослужбовець зобов'язаний <...> доповідати своєму безпосередньому командирові (начальникові) («Віче»); Інна <...> починає співати синові дифірамби... (О. Гончар); ...не тут і не тепер доводити комусь цю істину... (П. Загребельний); Доктор Рудольф <...> починає демонструвати принцесі весь процес «печіння» сонячного хліба (В. Винниченко); ...навіть найнаївнішому в'язневі не треба було тут нічого пояснювати (І. Багрянний); Міг би й казочки малечі цій розказувати (О. Гончар).* Адресатна семантична залежність, сформована предикатами із значенням «говорити», виражена номінацією особи.

Реченнєву конструкцію S + P_v + O + Ad + I_{ac} наповнюють дієслівні предикати із семантикою «писання»: *виписати, виписувати, відписати, відписувати, вписати, вписувати, дописати, дописувати, надписати, надписувати, написати, обписати, обписувати, описати, описувати, Perezapisati, Perezapisувати, Perezapisати, Perezapisувати, писати, підписати, підписувати, повідписувати, повписувати, позapisувати, понapisувати, понapisувати, попереписати, попереписувати, пообписати, пообписувати, поописати, поописувати, попідписати, попідписувати, пописати, пописувати, прописати, прописувати, розписати, розписувати, списувати* [14] та ін. Предикати цього типу формують суб'єктну, об'єктну, адресатну та інструментальну залежності. Адресатна семантична залежність у реченнєвих конструкціях цього типу виражена переважно іменниками на позначення осіб та займенниками, напр.: *Андрій <...> написав (олівцем) тих кілька слів своїй матері (І. Багрянний); ...Андрій не хотів нікому писати листа (І. Багрянний); ...листа турецькому султанові було написано не без прямої участі одного з моїх пращурів (О. Гончар); Андрій <...> не мав ніякого наміру щось писати жодному прокуророві... (І. Багрянний); Треба було постійно писати йому листи... (Л. Денисенко); Тому й відмовляюсь писати йому (О. Донченко); ...і став мені писати листи (О. Захарченко); – Та я вас прошу теж нам писати (О. Іваненко).*

Реченнєву конструкцію $S + P_v + O + Ad + L_1 + L_2 + L_3$ складають дієслівні предикати на позначення переміщення, передачі об'єкта до адресата: *внести, вносити, винести, виносити, віднести, відносити, донести, доносити, занести, занестися, заносити, заноситися, знести, нанести, наносити, наднести, надносити, нести, принести, приносити, перенести, переносити, піднести, підносити, пронести, проносити, рознести, розносити* та ін. Особливість цієї конструкції полягає в тому, що ядром речення виступає предикат із семантичним значенням «нести». У конструкціях цього типу спостерігаємо суб'єктну, об'єктну, адресатну і локативну семантичні залежності. Адресатна семантична залежність переважно виражена іменниками, що позначають власні та загальні назви осіб, а також особовими займенниками, напр.: *...малята сльози свої їй несли (Леся Українка); Хоч би мені вітри принесли звістку (Леся Українка); Я принесла тобі їсти! (О. Довженко); ...дідовому покійному батькові ... змій носив гроші в трубу (О. Довженко); Степ несе нам свою ... тишу (О. Гончар); Що несе нам оця хмара з боку океану? (О. Гончар); Тільки хто ж це королеві Марку золотнику в дзьобі принесе?! (Л. Костенко)*. Значно обмеженіше функціонує адресатна семантична залежність, яку передає адресат, що позначає предметне значення, напр.: *...понеси їй (країні) звістку благодатну (Леся Українка); Весна несе Великодню веснянки (Н. Гуменюк)*. Адресатна семантична залежність репрезентована обов'язковою номінацією людей, рідше тварин. Предметне значення можливе лише за умови метафоризації, персоніфікації понять.

Реченнєву конструкцію $S + P_v + O + Ad + I_{mv} + L_1 + L_2 + L_3$ формують предикати, що вказують на переміщення певного об'єкта суб'єктом, напр.: *ввезти, ввозити, везти, вивезти, вивозити, відвезти, вивозити, відекспортувати, відекспортувати, відімпортувати, відімпортувати, відправити, відправляти, відтранспортувати, відтранспортувати, доекспортувати, доекспортувати, доімпортувати, доставити, доставляти, дотранспортувати, дотранспортувати, завезти, завозити, звезти, звозити, заекспортувати, заекспортувати, затранспортувати, затранспортувати, експортувати, імпортувати, навезти, навозити, надвезти, надвозити, назвезти, назвозити, перевезти, перевозити, передоставити, передоставляти, переекспортувати, переекспортувати, переімпортувати, переімпортувати, переміщати, переміщувати, перетранспортувати, перетранспортувати, переправити, переправляти, повідвозити, повивозити, повозити, подоставляти, позавозити, позвозити, поекспортувати, поекспортувати, попереозити, потранспортувати, потранспортувати, привезти, привозити* тощо [14]. У цій реченнєвій структурі функціонують залежні від предиката суб'єкт, об'єкт, адресат, інструменталь та локатив, напр.: *– Там і тобі гостинця привіз (О. Гончар); ...князь Володимир привіз собі з Корсуня нову жону (П. Загребельний); ...поштарка <...> привезла механізаторам цілу торбу газет і журналів (О. Гончар); ...піджак <...> тесть привіз мені з Відня (Л. Денисенко); Бригадир привіз їй соломи... (О. Гончар); в один із своїх приїздів капітан привіз Віталікові для забави мавпеня (О. Гончар); Привезли Ігореві його жону з Новгороду (Р. Іванченко)*. Адресатна семантична залежність, зумовлена семантикою названих вище предикатів, позначає осіб і виражена іменниками та займенниками.

Залежні від предикатів компоненти, що передають адресатну семантику, звичайно виражені номінаціями осіб. У функції адресата втілена семантико-синтаксична природа давального відмінка. Порівняно з категоріями суб'єктності та об'єктності категорії адресатності властива менша семантична і морфологічна розгалуженість. На думку І. Р. Вихованця, адресатна синтаксема закріплена тільки за предикатами дії і вказує на особу. Вона характеризується незначною кількістю морфологічних варіантів. Семантичне варіювання адресатної синтаксеми зводиться до наявності певних значеннєвих відтінків у морфологічних варіантах [1, с. 124]. Однак, як вважає І. Р. Вихованець: «У граматичній системі сучасної української мови відбуваються зміни у співвідношенні синтетичних і аналітичних форм для вираження адресатної функції. Ці зміни стосуються тут напівпериферійної (нецентральної-непериферійної) позиції речення. Наприклад, прийменник *для* з родовим пересувається з детермінантною (периферійною) позиції речення в нецентральну-непериферійну позицію, перетворюючись на функціональний еквівалент давального відмінка адресата, пор.: *Дівчина понесла для матері квіти і Дівчина понесла матері квіти*. Прийменник *для* з родовим відмінком, крім вираження функції адресата дії, вносить у конструкцію додатковий значеннєвий відтінок призначення. Проте, незважаючи на використання в напівпериферійній позиції речення прийменниково-відмінкових форм, у значенні адресата дії в сучасній українській мові домінує давальний безприйменниковий відтінок» [1, с. 126].

У граматичній системі сучасної української мови основним морфологічним варіантом вираження адресатної семантичної залежності виступає давальний відмінок. Ядро іменникової лексики в давального відмінка формується з назв осіб. Адресат як компонент семантико-синтаксичної структури речення сформований сукупністю диференційних семантико-синтаксичних ознак і семантично залежить від предикатів дії.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Із функційного погляду, особливість адресатної семантичної залежності в базових синтаксичних конструкціях із дієслівним предикатом – те, що найчастіше адресат виражений іменниками – назвами конкретних осіб. Адресатна семантична залежність підпорядкована лише предикатам. Предикат – центральний компонент семантико-синтаксичної структури речення впливає своїм значенням на семантичний вияв адресата. Перспективними вважаємо дослідження формально-синтаксичної структури розглянутих реченневих конструкцій, у яких необхідно проаналізувати формальну залежність, зокрема, взаємозалежність та підрядну односторонню залежність.

Джерела та література

1. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови : [монографія] / І. Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1992. – 222 с.
2. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис : [підручник] / І. Р. Вихованець. – К. : Либідь, 1993. – 368 с.
3. Гак В. Г. Л. Теньер и его структурный синтаксис / В. Г. Гак // Теньер Л. Основы структурного синтаксиса : пер. с фр. / Л. Теньер ; редкол. : Г. В. Степанов (пред.) и др. ; вступ. ст. и общ. ред. В. Г. Гака. – М. : Прогресс, 1988. – С. 5–21.
4. Загнітко А. П. Теорія сучасного синтаксису : [монографія] / А. П. Загнітко. – [3-тє вид., випр. і допов.]. – Донецьк : ДонУ, 2008. – 294 с.
5. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови. Морфологія. Синтаксис : [монографія] / А. П. Загнітко. – Донецьк : ТОВ «ВКФ «БАО», 2011. – 992 с.
6. Леута О. І. Структура і семантика дієслівних речень в українській літературній мові : [монографія] / О. І. Леута. – К. : Такі справи, 2008. – 208 с.
7. Мельничук О. С. Загальні питання синтаксису української мови / О. С. Мельничук // Сучасна українська мова. Синтаксис / за заг. ред. І. К. Білодіда. – К. : Наук. думка, 1972. – С.5–37.
8. Межов О. Г. Мінімальна семантико-синтаксична одиниця у функції адресата / О. Г. Межов // Філологічні студії : наук. вісн. Криворізьк. нац. ун-ту: [зб. наук. пр.]. – Кривий Ріг : Криворізьк. держ. пед. ун-т, 2011. – Вип. 6. – С. 339–345.
9. Мірченко М. В. Структура синтаксичних категорій : [монографія] / М. В. Мірченко. – [2-ге вид., переробл.]. – Луцьк : РВВ «Вежа» ВДУ ім. Лесі Українки, 2004. – 393 с.
10. Овчиннікова І. І. Адресатна синтаксема в реченнях з дієслівними предикатами дії в українській мові / І. І. Овчиннікова // Філологічні студії : наук. вісн. Криворізьк. нац. ун-ту: [зб. наук. пр.]. – Кривий Ріг : Криворізьк. держ. пед. ун-т, 2012. – Вип. 7. – С. 98–108.
11. Пац Л. І. Функціонально-семантичне поле адресатності в сучасній українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Л. І. Пац. – Дніпропетровськ, 1998. – 22 с.
12. Пац Л. І. Синтагматика адресатних дієслів сучасної української мови / Л. І. Пац // Синтагматика і прагматика граматичних структур : [зб. наук. пр.]. – Донецьк : [б. в.], 1998. – С. 32–46.
13. Плющ М. Я. Словоформа у семантично елементарному та ускладненому реченні : [вибр. пр.] / М. Я. Плющ. – К. : Вид-во Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова, 2011. – 362 с.
14. Словник української мови : в 11-ти т. / [ред. кол. : І. К. Білодід (голова) та ін.]. – К. : Наук. думка, 1970–1980.
15. Теньер Л. Основы структурного синтаксиса / Л. Теньер ; [пер. с фр. И. М. Богуславского и др. ; вступ. ст., общ. ред. и коммент. В. Г. Гака]. – М. : Прогресс, 1988. – 654 с.
16. Шумихина В. В. Адресат и его характеристика в эмоционально-оценочных высказываниях : лингвокультурологический аспект (на материале английского и немецкого языков) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04. – «Германские языки» / В. В. Шумихина. – Белгород, 2005. – 19 с.

Масицкая Татьяна. Особенности адресатной семантической зависимости в структуре базовых синтаксических конструкций. В статье рассмотрены функциональные особенности адресатной семантической зависимости в структуре базовых синтаксических конструкций. Определены основные группы глагольных предикатов, которые формируют адресатную семантическую зависимость. Анализ семантико-синтаксической структуры предложения делает возможным разграничение семантических типов зависимости. Семантический тип предиката формирует конструкцию предложения, определяет типы зависимостей компонентного состава

предложения и дает возможность исследовать различные конструкции. Проанализирована функциональная позиция адресатной семантической зависимости в структуре предложения. На основании результатов исследования сделан вывод, что в простом элементарном предложении адресатные семантико-синтаксические отношения направленные от подчиненного (зависимого) компонента к подчиняющему (опорному), который в большинстве случаев является глагольным предикатом.

Ключевые слова: конструкция предложения, глагольный предикат, синтаксическая зависимость, семантическая зависимость, адресатная семантическая зависимость.

Masytska Tetiana. The Features of Addressee Semantic Dependence in the Structure of the Basic Syntactic Sentences. The functional features of addressee semantic dependencies in the structure of the basic syntactic sentences are resolved in this article. The main groups of verb predicates that form addressee semantic dependencies are determined. The analysis of semantic and syntactic structure of the sentence makes possible to distinguish semantic types of addiction. Semantic type of predicate forms structures of sentence, defines the types of dependencies between its components, provides an opportunity to explore different constructions. The functional position of addressee semantic dependency in the structure of sentence is analyzed. The research concluded that the addressee semantic-syntactic relations in the simple sentence directed from a subordinate (dependent) component to the subordinates (the reference), which is the verbal predicate in the most cases.

Key words: construction of sentence, predicate verb, syntactic dependency, semantic relationship, addressee semantic dependency.

Стаття надійшла до редколегії
20.03.2013 р.

УДК 811.161.2'373.23:821.161.2-1.09Струцюк(438.41)

Жанна Масюк

Романовичі на стражі Холма

У статті йдеться про функціонування літературних антропонімів Роман Мстиславович та Данило Романович у творчості Й. Г. Струцюка про Холмщину. У дослідженні розкрито функції та особливості конотативного наповнення цих імен, а також зроблено порівняльний аналіз екстралінгвальної інформації про денотатів в історичній літературі та досліджуваних творах.

Ключові слова: денотат, літературний антропонім, онім, Романовичі, Холмщина.

Постановка наукової проблеми та її значення. У сучасній лінгвістиці вже давно має місце тенденція розгляду власної назви як згорнутого національно-культурного тексту. Потрапляючи в літературу, вона може бути доповнена чи переосмислена відповідно до суб'єктивних уявлень письменника або ж до його творчого задуму. Таку трансформацію в художньому творі можна легко простежити завдяки аналізу навколоонімного середовища та широкого контексту. Нині жодне дослідження літературних онімів не може обійтися без розгляду цього питання, а особливо, коли йдеться про найменування знакових в національній історії осіб. У цьому напрямі нині плідно працюють О. В. Бока [2], Н. Я. Бияк [1], В. М. Калінкін, Ю. В. Лінчицька [4] та інші. **Мета** нашого дослідження – з'ясувати особливості семантики, функції та конотації літературних антропонімів Роман Мстиславович та Данило Романович у творчості Й. Г. Струцюка про Холмщину.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Місце та час народження Й. Г. Струцюка обумовили його творчий та життєвий шляхи. Доля поставила перед письменником нелегке, але дуже важливе завдання – донести до людських сердець правдиве минуле Холмської землі. Ця територія завжди була об'єктом суперечок між поляками та українцями, в наслідок чого її історія нещадно спотворювалася. Шукаючи правди, Й. Г. Струцюк у своїй творчості заглиблюється до часів заснування головного міста цього регіону – Холма і його фундаторів *Романа та Данила*.

Як кожній добі притаманна своя велич, так і в історії розвитку певних територій бувають моменти злетів та падінь. Так званою «золотою епохою» для Холмщини був період володарювання